

22. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл, в 3-х т. – М. : Прогресс, 1983. – Т. 1. – 416 с.

23. Кларк Дж. Б. Распределение богатства / Дж. Б. Кларк. – М. : Гелиос АРВ, 2000. – 368 с.

24. Блюмин И. Г. Субъективная школа в поли-

тической экономии / И. Г. Блюмин, в 2-х т. – М., 1928. – Т. 1. – 442 с.

25. Buchanan J., Musgrave R. Public Finance and public choice / J. Buchanan, R. Musgrave. – Cambridge, 2001. – 282 p.

ТЕОРІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРОБНИЦТВА СУСПІЛЬНИХ БЛАГ

В. С. Горбаньов, аспірант, ДВНЗ «Національний гірничий університет»

У статті розглядаються найбільш поширені в економічній теорії концепції, що обґрунтовують державну присутність у фінансовій сфері. Створена класифікація концепцій державних фінансів в залежності від системоутворюючого поняття як відображення суті процесів, які протікають в сфері державного фінансування. Показано зв'язок між тим чи іншим концептуальним підходом до побудовування державних фінансів і специфікою організації виробництва суспільних благ.

Ключові слова: державне фінансування, фінансове господарство, оподаткування, суспільні блага, суспільний договір.

STATE FINANCING THEORY AS A METHODOLOGICAL BASIS FOR INVESTIGATION OF PUBLIC GOOD PRODUCTION

V. S. Horbanov, post-graduate student, SHEI «National Mining University»

The most widespread concepts in economic theory which substantiate the state presence in the financial sphere are dealt with. Classification of public finance concepts is created depending on the backbone concept as a reflection of the essence of the processes that are taking place in the sphere of state financing. The connection between this or that conceptual approach to the construction of public finances and the specifics of the public good production organization is shown.

Keywords: state financing, financial economy, taxation, public goods, social contract.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Петрунею Ю. Є. Надійшла до редакції 28.04.17 р.

УДК 63:338(477)

ФАКТОРИ СТАБІЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Е. В. Прушківська, д. е. н., проф., ДВНЗ «Запорізький національний технічний університет»,

em.prushkovskaya@gmail.com,

К. Г. Черномаз, аспірант, ДВНЗ «Запорізький національний технічний університет»,

katyach1992@gmail.com

В статті виокремлено основні аспекти сталого розвитку сільськогосподарського виробництва. З'ясовано, що повноцінне та безперебійне функціонування сільськогосподарського виробництва можливе за умови взаємоузгодження основних факторів сільськогосподарського виробництва. Виокремлено чинники стабілізації сільського господарства. Проаналізовано структуру капітальних інвестицій в сільське господарство України 2013–І кв. 2017 рр. Обґрунтовано необхідність встановлення зв'язків між такими категоріями, як ресурсний та інноваційний потенціал, розширене відтворення, прибуток та продовольча безпека. Проаналізовано основні складові елементи економічного механізму сталого розвитку у сільському

господарстві. Визначено перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва та аграрного ринку України в цілому в умовах глобалізації.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, природні (фізичні) чинники, соціально-економічні чинники, політичні чинники, капітальні інвестиції, ресурсний та інноваційний потенціал, продовольча безпека.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України вимагає розробки нових підходів до формування і функціонування рівноважного розвитку економічних систем. Серед впроваджених державою законів та реформ розвитку економіки важливе місце займає механізм забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва, що відповідає загальнодержавним та світовим ринковим вимогам та спрямоване на забезпечення стабільного та взаємоузгодженого функціонування галузі.

При цьому важливого значення набуває розробка дієвого економічного механізму регулювання аграрного ринку, який би сприяв оперативному пристосуванню сільськогосподарських товаровиробників до мінливих умов кон'юнктури ринку, вирішенню соціальних та екологічних стратегічних і тактичних завдань, а також збалансуванню взаємозв'язків між чинниками сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні та практичні аспекти розвитку сільськогосподарського виробництва та посилення інтеграційних процесів в сучасному суспільстві знайшли своє відображення та набули значного розвитку у наукових працях та дослідженнях таких українських вчених: М. Латиніна [1], Г. Сасенка [8], О. Варченка, А. Баниленка [9], Б. Карпінського [10] та інших. Сучасний етап глобалізаційних процесів потребує нових підходів дослідження та розвитку сільськогосподарського виробництва та аграрного ринку України в цілому.

Формулювання мети статті. Мета даної статті полягає в з'ясуванні факторів стабілізації сільськогосподарського виробництва в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах розвитку ринкових відносин великого значення набуває здійснення державного економічного регулювання аграрного сектору економіки, оскільки цей сектор забезпечує продовольчу та політичну без-

пеку країни. При цьому основною ланкою агропромислового комплексу виступає низькодохідне сільське господарство, ведення якого залежить від природно-кліматичних чинників і має яскраво виражений сезонний, циклічний характер виробництва.

Ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва неможливе без обґрунтування і реалізації сучасного економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Необхідно врахувати, що реальна економіка функціонує і розвивається у рамках суспільного виробництва, головною рушійною силою якого є господарський механізм. Його складовою частиною є економічний механізм як конкретне вираження діючих ринкових законів у виробничій системі, яка формується на основі аграрної політики держави.

Узагальнюючи теоретичні положення формування економічного механізму, встановлено близькість наукових думок про його основні складові елементи, структуру, рівні і форми прояву в агропромисловому комплексі. Зазначимо, що кожному зі складових елементів економічного механізму притаманними є особливості та відносна самостійність, але всі вони гармонійно поєднуються і доповнюють один одного. Ринкова економіка вносить нове змістовне наповнення механізму як системи, доповнює його сучасними елементами, спроможними у будь-який кон'юнктурний момент оперативно адаптуватися. Вважаємо, що економічний механізм сільськогосподарського виробництва є системою, яка постійно розвивається, є відкритою і складною, оскільки складається із взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих інструментів, що формуються під дією ринкових законів і державної політики, спрямованих на ефективне використання усіх ресурсів у процесі виробництва та забезпечення його сталого розвитку [1, с.209].

Взаємоузгоджене функціонування факторів сільськогосподарського виробництва

забезпечує повноцінне та безперебійне функціонування сільськогосподарського виробництва та аграрного ринку України в ці-

лому. При цьому важливу роль відіграють чинники стабілізації сільського господарства (рис.1).

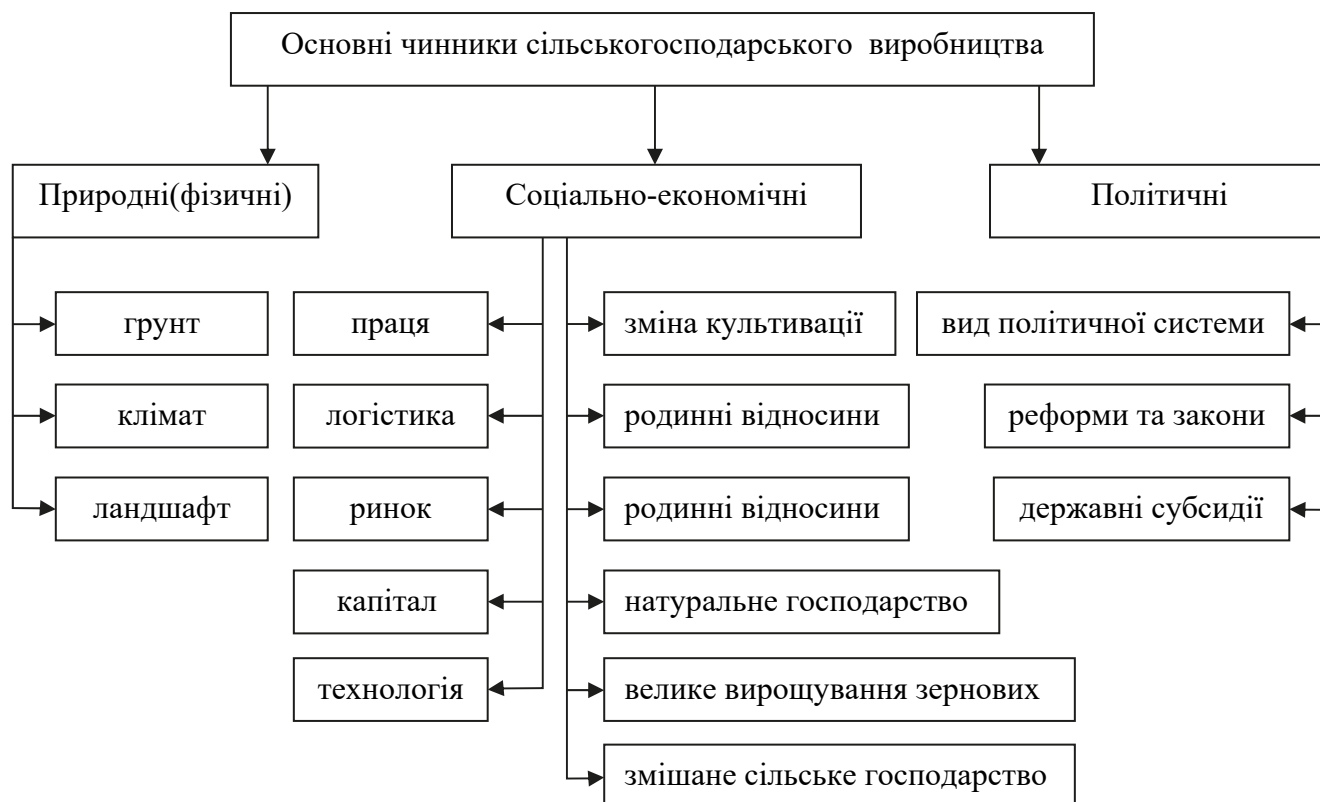


Рис. 1. Основні чинники стабілізації сільськогосподарського виробництва

Що стосується природних факторів, то успішне сільське господарство на великих за розміром територіях вимагає достатньо тривалого літа. Температура визначає зростання рослинності шляхом визначення тривалості вегетаційного періоду. У більш високих широтах стислість літа компенсується більшою тривалістю дня. А тому загальної кількості тепла, що отримується вистачає для дозрівання культур. У свою чергу, у більш низьких широтах, де зима не буває дуже холодною та де практично весь рік триває вегетаційний період, щоб зупинити зростання рослинності, сільськогосподарські операції здійснюються відповідно до сезонів опадів. Також важливо розуміти, що рослини потребують менше вологи в регіонах з помірним кліматом, ніж в тропічних регіонах. Таким чином, одна й та ж кількість опадів може бути достатньою для сільського господарства в помірних регіонах та малою для тропічних регіонів.

Не менш важливими чинниками навколишнього середовища є тип ґрунту та ре-

льеф території (топографія). Ґрунт виступає опорою для рослин, а також в якості основного середовища в якому вода, і всі корисні речовини (крім двоокису вуглецю) поглинаються корінням рослин. Ґрунти за своєю структурою та хімічним складом бувають різні, мають індивідуальну продуктивність в кількості, різноманітності, якості.

Однією з головних особливостей та переваг України є те, що 94 % її територій відноситься до класу рівнинних східноєвропейських ландшафтів та об'єднує типи й підтипи ландшафтів, зміна яких відбувається в широтному напрямку. Топографія впливає на тип сільського господарства, продуктивність якого залежить від ерозії ґрунту, складності його обробки ґрунту, види транспортних сполучень. Також від рельєфу землі залежить механізація сільського господарства. На шорсткуватих, горбистих землях, використання сільськогосподарської техніки неможливо, що підкреслює значні переваги нашої країни в порівнянні з іншими.

Соціально-економічні чинники розвитку сільськогосподарського виробництва теж мають свої унікальні риси та особливості. Так для визначення видів продукції важливо враховувати національні та міжнародні ринки збуту. Фермери вирощують зернові культури, які користуються попитом і задовольняють нові потреби суспільства. Відбувається зміна структури світових ринків на користь одних продуктів іншим. Сьогодні спостерігається надання переваги тростинному цукру перед буряковим, соєвій та пальмовій олії на противагу соняшниковій – що не на вигоду Україні. Також для прикладу, каучукові плантації в Малайзії перепрофілювались на пальмову олію, оскільки попит на каучук впав. Слід зазначити, що визначальну роль продовжує відігравати нижча ціна, причому в окремих випадках не на користь якості. Тому Україні потрібно шукати свою нішу збуту відносно дорожчих, але привабливіших екологічно та за харчовою цінністю продуктів.

Слід відмітити, що ринки змінюються протягом року, і фермери модифікують своє виробництво, щоб задовольнити потреби споживачів. Важливо зазначити, що на територіях поблизу великих населених пунктів доцільно розвивати городництво і виробляти товари (що швидко псуються), та можуть транспортуватися на ринок на короткі відстані без особливих ушкоджень. На територіях далеких від ринку, як правило, ростуть такі продукти, які можуть дозволити собі вартість та умови транспортування на ринок. В цілому відношення до ринку визначає характер сільського господарства, зокрема вартість транспортування на ринок впливає на конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції.

Економічна історія світу фіксує зміни в структурі сільського господарства, що індуковані транспортними засобами. Покращення в сфері транспорту та зв'язків спонукали розвитку регіональній спеціалізації і, таким чином, розширили можливість використання своєрідних особливостей конкретних ґрунтів і кліматичних умов.

Не менш важливим економічним чинником сільськогосподарського розвитку виступає праця. Сільське господарство потребує кваліфікованої робочої сили, яка зможе

об'єктивно оцінити співвідношення сезонів і ґрунту до вирощування культур та своєчасно здійснювати необхідні заходи (вчасний посів, збирання врожаю та інші сільськогосподарські практики), що забезпечить хорошу віддачу землі.

В цьому контексті слід зазначити, що пропозиція праці визначає характер сільського господарства. Інтенсивне сільське господарство є надзвичайно трудомістким і служить яскравим прикладом тиску людини на землю. Фермери, у таких країнах, як Індія та Ява, використовують велику кількість дешевої робочої сили, а не машини. В свою чергу, в Японії і Великобританії, де праця людей коштує дорого, віддають перевагу машинам. При цьому люди, що працюють на фермах, можуть бути як чорноробами, так і кваліфікованими працівниками, що використовують техніку (трактори, комбайни, доїльні машини).

В процесі сільського виробництва з використанням технологій можна не лише полегшити людську працю, а й підвищити врожайність. При цьому можна виокремити два типи технологій: безпосередньо зрошувальні машини та ноу-хао в галузі генної інженерії та комп'ютерної модернізації. Для прикладу в теплицях, з комп'ютерним управлінням, створюються ідеальні умови для високої якості сільськогосподарських культур. Комп'ютер контролює температуру, рівень вологості та кількість корисних речовин для агрокультур. Разом з тим генна інженерія дозволила винайти нові рослини, що здатні протистояти засухам, хворобам і дати вищі врожаї.

Слід зазначити, що сучасне механізоване сільське господарство в значній мірі стало більш капіталомістким. Сьогодні фермери мають вкладати велику кількість коштів в сільське господарство, оскільки необхідно купити сільгосптехніку, хімічні добрива, паркани, насіння. Якщо аграрії зможуть дозволити собі вкласти капітал, продуктивність зростатиме та можна буде досягнути більшого прибутку, що дозволить отримати додаткові інвестиції.

Інвестування має значний вплив на розвиток сільськогосподарського виробництва особливо в умовах глобалізації. Основними джерелами надходження капіталу в

агросферу здебільшого є державне субсидіювання, іноземне інвестування та вкладення

коштів приватними підприємствами та фізичними особами (табл.1).

Таблиця 1
Капітальні інвестиції в сільське господарство України 2013-I кв.2017 рр.

рік	Види інвестування	с/г	рослин- ництво	тварин- ництво
2013	кошти державного бюджету, млн. грн.	861,09	658,73	202,36
	кошти іноземних інвесторів, млн. грн.	253,39	193,84	59,55
	власні кошти підприємств та фізичних осіб, млн. грн.	12485,31	9551,26	2934,05
	інші джерела фінансування	2146,12	1641,78	504,34
	Всього	15745,90	12045,61	3700,29
2014	кошти державного бюджету, млн. грн.	557,32	419,11	138,22
	кошти іноземних інвесторів, млн. грн.	454,58	341,84	112,74
	власні кошти підприємств та фізичних осіб, млн. грн.	13454,89	10118,08	3336,81
	інші джерела фінансування	2287,51	1720,21	567,30
	Всього	16754,30	12599,23	4155,07
2015	кошти державного бюджету, млн. грн.	1998,69	1491,03	507,67
	кошти іноземних інвесторів, млн. грн.	844,73	630,17	214,56
	власні кошти підприємств та фізичних осіб, млн. грн.	20222,02	15085,63	5136,39
	інші джерела фінансування	4013,45	2994,04	1019,42
	Всього	27078,90	20200,86	6878,04
2016	кошти державного бюджету, млн. грн.	4238,77	3259,61	979,15
	кошти іноземних інвесторів, млн. грн.	1300,42	1000,03	300,40
	власні кошти підприємств та фізичних осіб, млн. грн.	34475,83	26511,91	7963,92
	інші джерела фінансування	5027,39	3866,06	1161,33
	Всього	45042,40	34637,61	10404,79
I кв. 2017	кошти державного бюджету, млн. грн.	444,36	384,56	59,80
	кошти іноземних інвесторів, млн. грн.	164,38	142,26	22,12
	власні кошти підприємств та фізичних осіб, млн. грн.	8804,47	7619,70	1184,78
	інші джерела фінансування	1372,10	1187,46	184,64
	Всього	10785,30	9333,97	1451,33

Джерело: [2, 3]

Капітальні інвестиції в українську галузь сільського господарства в 2016 році склали 44 мільярди гривень, що є рекордом за всю історію незалежності країни і в 1,5 рази перевищує показник 2015 року.

Досягнуті в 2016 році обсяги капіталовкладень у сільське господарство є рекордними для галузі за весь час незалежності України і свідчать про високий рівень її інвестиційної привабливості. За даними прес-служби Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» така тенденція пов'язана з тим, що інвестори позитивно оцінюють рівень прибутковості своїх вкладень у майбутньому. Також на динаміку інвестицій вплинули перспективи збільшення експорту вітчизняної сільгосппродукції.

Важливо зауважити, що основним джерелом капітальних інвестицій в 2016 ро-

ці були власні і залучені сільськогосподарськими підприємствами ресурси. При цьому наголошується, що іноземні інвестори поки що не виявили помітної активності. Як повідомляв УНІАН, згідно з даними Державної служби статистики, обсяг освоєних капітальних інвестицій в Україні в 2016 році становив 326,2 мільярда гривень, що в порівнянних цінах на 16,4% більше показника за аналогічний період 2015 року. За даними Міністерства аграрної політики і продовольства, експорт української аграрної продукції за підсумками 2016 року зріс на 4,5% порівняно з 2015 роком і становив 15,5 мільярда доларів (42,5% всього експорту України). Експорт аграрної продукції з України в 2015 році становив 14,6 мільярда доларів (38,1%) [4].

Населення планети зростає, а отже

росте і попит на продукти харчування, і тому сільське господарство лишатиметься перспективним напрямком розвитку для будь-якої країни. Україна у цьому плані має безліч переваг – сприятливі погодні умови, чорноземи, традиційна спеціалізація на агропромисловості. Не вистачає – модернізації виробництв, технологій, капіталу, «господарської руки». Лише за останні два роки інвестиції ЄБРР в українське сільське господарство склали близько півмільярда євро.

Сьогодні в Україні розпочато процес дерегуляції в агросекторі. Міністерство аграрної політики та продовольства України за оцінками різних європейських та національних агентств є лідером у реформуванні підвідомчої йому сфери економіки, що сприяє зменшенню розриву між потенціалом агросектору та його фактичними виробничими показниками. «Безумовно, це збільшує інвестиційну привабливість напрямку», – наголошує Андрій Порайко, адвокат, керуючий партнер компанії Everlegal. За його словами, аграрний сектор є єдиним за останні роки, що показує стабільний ріст та прибутковість.

Очікується, що привабливими для інвестування будуть не тільки прямі вкладення у виробництво продукції, а і у розвиток аграрної інфраструктури, розвиток водної логістики, систем зберігання врожаю та виробництво біопалива, оскільки аграрна інфраструктура на даний час є недостатньо розвиненою. Таким чином, в даному аспекті ми можемо говорити одразу про декілька напрямків, які можуть цікавити як внутрішнього, так й іноземного інвестора.

Перший – виробництво продуктів харчування на експорт. Цим інструментом вже досить впевнено користуються великі вітчизняні підприємства – і хлібобулочні, і кондитерські, і лікero-горілчані, і сирні та м'ясні. Якість їхньої продукції не поступається європейським аналогам, а ціна на світовому ринку більш ніж конкурентна. В результаті формується висока маржа, а доходи заходять у валюті.

Експерти передрікають, що за найближчі 5 років українське сільське господарство виросте на третину, а обсяг продукції, що тут вироблятиметься, на 29%.

Інший напрямок – інфраструктура для

сільського господарства. Вже сьогодні Україна посідає третє місце (після Штатів та Євросоюзу) за експортом зерна з часткою ринку в 11%. Причому власники бізнесу цілком реально оцінюють перспективу другого місця. Натомість, місцева, транспортна та обслуговуюча інфраструктура у більшості випадків занадто застаріла і не витримує нарощування обсягів виробництва [5].

Разом з тим, у 2017 році впроваджується нова система держпідтримки аграріїв. Так 1% від аграрної складової ВВП (або 5,5 млрд гривень) – рівень держпідтримки, передбачений на 2017 рік для сільського господарства. Ця нова модель дотування найпроблемніших секторів АПК повинна також компенсувати скасування спецрежиму ПДВ. Одночасно з переходом на цільові програми аграрний сектор України наближається до європейської системи, де, як відомо, діє формат EUR/на гектар/на літр/на голову і т. д.

Ключове питання, яке хвилює всіх учасників ринку – це система розподілу цих коштів та її прозорість. Зі свого боку, Мін-агрополітика готова максимально звужити свої повноваження в цьому процесі, передавши їх на місцевий рівень і під контроль галузевих асоціацій. Також напевно буде крос-перевірка процедури від учасників ринку – претендентів на дотації – а це найбільш скрупульозні й непідкупні аудитори [6].

Соціальні фактори, що впливають на сільське господарство проявляються в низці напрямків: тип господарства, зміна культивування, натуральне господарство, велике вирощування зернових або змішане сільське господарство, що пов'язано з регіональною соціальною структурою. Слід зауважити, що соціальні фактори також можуть впливати на тип культури, що вирощується.

Ці чинники є більш ефективними в племінних культурах. Інший спосіб, в якому соціальні чинники можуть впливати на сільське господарство знаходиться у власності і успадкуванні землі. У багатьох частинах світу земля батька ділиться між його дітьми. Це призводить до поділу вже дрібних господарств в більш дрібні одиниці, які часто нерентабельні як ферми. Яскравим прикладом яких є землі Індії.

Окрім цього, у рамках розвитку економічного механізму сільського господарства необхідно виділити напрями соціального характеру, що базуються на покращенні здоров'я сільського населення, підвищенні загальноосвітньої та професійної підготовки, зайнятості сільського населення, посиленні значущості суспільного статусу сільського жителя. Одним із пріоритетних напрямів соціального розвитку села є забезпечення доступним житлом молодих спеціалістів та їх сімей. При цьому перспективним елементом економічного механізму має стати розвиток агротуризму, ремесел та промислів, що сприятимуть вирішенню проблеми зайнятості сільського населення, росту їх доходів, відродженню та збереженню культурної та національної спадщини регіону.

Узагальнюючи додамо, що група соціально-економічних факторів, що впливають на розміщення світового сільського господарства є надзвичайно суттєвими. Так від населення, яке є основним споживачем сільськогосподарської продукції та забезпечує відтворення робочої сили для галузі, залежить як розвивається те чи інше виробництво сільськогосподарської продукції. При цьому найбільш трудомісткими є виробництво овочів, картоплі, цукрових буряків, деяких інших технічних культур та окремих галузей тваринництва. Також важливим є наявність переробних підприємств, якості транспортних засобів і шляхів сполучення, розміщення великих міст та агломерованих зон, що формують навколо себе приміський напрямок сільськогосподарського виробництва. Також одним з ключових чинників соціально-економічних факторів є науково-технічний прогрес, досягнення якого дозволяють істотно підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва, розширити сфери його поширення.

Політичні фактори також відіграють життєво важливу роль в розвитку сільського господарства. Вид політичної системи (капіталістична, комуністична або соціалістична) визначає структуру сільського господарства. Наприклад, в США, Канаді і в більшості інших країн світу, сільське господарство знаходиться у розпорядженні приватних підприємств. З іншого боку, в Китаї, сільське

господарство повністю знаходиться під контролем уряду, подібне було в колишньому СРСР.

Для прикладу важелі державного економічного регулювання України (податкова, цінова, інвестиційна і зовнішньоекономічна політика, формування відповідного кредитного механізму) повинні дати можливість бурякоцукровій галузі адаптуватися до ринкових умов і забезпечити її стійкий розвиток. Необхідно відзначити, що використання бюджетних асигнувань сільського господарства, у тому числі буряківництва, має в Україні багато опонентів, які виявляють невдоволення стосовно втручання у дію ринкових законів і високої вартості цих заходів. Проте такі грошові впливання існують практично в усіх провідних країнах світу і розглядаються ними як абсолютно необхідний захід у ринкових умовах.

Державна політика щодо земель, іригації, маркетингу, торгівлі безпосередньо впливає на сільське господарство. Крім того, державні субсидії та позики, політика закупівель й збуту сільськогосподарської продукції, міжнародна торгівля, податкова політики уряду також безпосередньо впливають на сільськогосподарське виробництво і його розвиток. У деяких країнах уряд впливає на посіви фермерів у вигляді різних правил, субсидій та квот.

Уряд пропонує консультації, навчання та фінансування для фермерів і, в нових сільськогосподарських районах, може будувати інфраструктуру доріг та дренажу, наприклад, Амазонія. У деяких країнах, наприклад, Кенія і Малайзія, уряд намагаються допомогти кочовим фермерам осісти в одному місці. Деякі урядовці планують і меліоративних фонд земель і вдосконалення схеми.

Що стосується України, то в сучасних умовах реформування практично всіх сфер управління держаною, аграрний сектор не залишився осторонь. Після практично одного-двох (297 голосів) голосування за продовження мораторію на продаж сільгоспземель у жовтні 2016 року був ризик, що питання про ринок землі, як мінімум, відкладено. Але законопроект №5535, що запропонував не безперечно, але життєздатну концепцію проведення земельної реформи,

знову вивів його в розряд актуальних.

Усереднена оцінка втрат від обмежень на обіг сільгоспземель – \$3,3 млрд. на рік, або \$43 млрд. з 2004 року. З огляду на це, земельна реформа мораторію не є доцільною та захищає точно не сільських жителів, рівень добробуту яких зменшено на цю суму. І як прямий наслідок відсутності повноцінної власності на землю – відсутність інвестицій у довгострокові та трудомісткі проекти.

В результаті, хоча офіційний рівень безробіття в сільській місцевості вищий, ніж у місті, лише на 4,4%. Насправді цей показник не враховує маятникової міграції, вимушеної міграції за кордон і включає спотворене поняття самозайнятості: коли люди через неможливість влаштуватися на гідну роботу змушені самостійно обробляти свої угіддя з мінімальним рівнем продуктивності. Маловідомим фактом є й те, що скорочення населення України в основному пов'язано з його сільською частиною, зменшення якої за останні 16 років склало 2,9 млн, або 18,1%, що на 60% вище, ніж темпи зменшення міського населення. Формат земельної реформи залишається дискусійним питанням, і ця дискусія стає все більш активною і професійною. У 2017 році вона повинна привести до консенсусного рішення.

Актуальним питання сільського господарства України є приватизація держпідприємств. З 504 держпідприємств, які перебувають у сфері управління Мінагрополітики, лише 47 за підсумками 2015 року вийшли в плюс. Річний звіт за 2016 рік складає близько одного мільйона гривень збитку. Цей результат господарювання вкупі з високими витратами держави на управління, робить логічним рішення про їх приватизацію. У частині підготовки до приватизації найбільших зусиль доведеться докласти для структурування й обілення земельного банку цих підприємств, який і є їх основним (часто – єдиним) активом.

Де-факто аграрні державні підприємства мають близько півмільйона гектарів сільськогосподарських земель, з яких оформлено менше третини (157000 га). Що не заважає цим землям в обхід державного бюджету активно передаватися корупційними схемами в користування олігархічним

структурам.

Продаж цих держпідприємств істотно не збільшить держбюджет України. Більшість із цих підприємств морально і технічно застаріли, а національний бізнес-клімат, хоча і має тенденцію до покращення, як мінімум в АПК, але ще далекий до оптимального. Приватизація підприємств, 90% з яких показують збиток – це правильне менеджерське рішення, оскільки дозволить позбутися витрат на їх адміністрування, а також дасть цим компаніям стимул і шанс для розвитку. Проте державним контролюючим органам необхідно подбати, щоб продаж підприємств був прозорий та чесний [7].

Вищевикладені чинники сільськогосподарського виробництва надзвичайно пов'язані між собою. Тому для успішного та конкурентоздатного на світовому ринку аграрного сектора країни необхідний суцільний та взаємоузгоджений розвиток усіх факторів виробництва. Для прикладу, вирощування пшениці в Східній Англії залежить від місцевих умов і глобальних ринків. Несприятливі погодні умови означають, що урожай може бути відстрочений, а культури – зруйновані. У свою чергу, у відповідь на коливання попиту та пропозиції змінюються світові ціни на пшеницю. При цьому у іншій частині світу можуть виробляти пшеницю дешевше, ніж в Англії, а тому фермери мають шукати шляхи збереження конкурентоспроможності. Великобританія змогла підтримати конкуренцію та потроїти випуск пшениці за допомогою науки, технології та селекції рослин.

Сталий розвиток сільського господарства також забезпечується оптимальним поєднанням інструментів економічного механізму. Воно й зумовлює основну ціль цього механізму, а саме: забезпечення здатності господарюючих суб'єктів протидіяти впливу негативних факторів, оперативно вносити корективи і реагувати на зміни ринкового середовища. Основним завданням економічного механізму є забезпечення організаційної єдності господарюючих суб'єктів усіх сфер АПК у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва; створення необхідних умов для перетворення економічних відносин, успішного вирішення проблеми сталого економічного та соці-

ального розвитку галузі.

Важливо зауважити, що в основу відтворювальних процесів розвитку економіки покладено стабільність, стійкість та сталість. Методологічною основою їх прояву є взаємопов'язаність, послідовність, перехід однієї в іншу. Стабілізація – основа сталого розвитку [8, с. 438]. Виділяють виробничу, економічну, фінансову, екологічну та інші складові сталого розвитку. Необхідно розглядати не окрему вузьку спрямованість категорії, а її вплив на розвиток та результати виробництва. Існують різні думки відносно критеріїв, показників і факторів, що визначають сталість розвитку, а саме: прибуток, накопичення, рівень рентабельності, точку безбитковості, показники оцінки фінансового стану та ін. Вони можуть мати місце в оцінці сталості розвитку підприємства будь-якої галузі, але певною мірою відображають специфіку саме сільського господарства.

Водночас, сталість сільськогосподарського виробництва має відмінні ознаки, до яких ми відносимо: ґрунтово-кліматичні, біологічні, екологічні фактори, технологію виробництва, організацію сільських територій, ментальність сільського населення. Встановлено, що основними стримуючими факторами сталого розвитку аграрного виробництва є погіршення родючості і стану ґрунтів, цінові диспропорції в агропромисловому виробництві, високий рівень фінансової заборгованості сільськогосподарських товаровиробників, низький рівень розвитку

інноваційних процесів [9, с.6].

Методологічним підходом до обґрунтування економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва вважається встановлення зв'язків між такими категоріями, як ресурсний та інноваційний потенціал, розширене відтворення, прибуток, продовольча безпека (рис.2).

У ринкових умовах основними факторами впливу на сталий розвиток сільськогосподарського виробництва є витрати, ціна, прибуток товаровиробників. Неврегульованість відносин на агропродовольчому ринку, випередження темпів росту продовольчої інфляції відносно загального рівня інфляції, зумовлюють зниження реальних ресурсів населення. При цьому ціни реалізації сільськогосподарських товаровиробників значно нижче роздрібних цін на аграрну продукцію і продовольство [10, с.139]. У зв'язку із цим, необхідно забезпечити стабілізацію кон'юнктури сільськогосподарської продукції, якої можна досягти формуванням ринкових запасів, що дозволять у періоди росту попиту на аграрну продукцію здійснити реалізацію за реальними цінами. При цьому особливого значення набувають державні інструменти регулювання через товарно-закупівельні інтервенції на ринку з метою забезпечення стабільних цін та умов сталого розвитку сільськогосподарського виробництва.



Рис. 2. Зміст складових сталого розвитку сільськогосподарського виробництва [9, с. 7]

Встановлено, що для більшості сільськогосподарських підприємств важливим залишається питання відновлення темпів виробництва, від вирішення якого залежить формування ефективного механізму господарювання. Нині гостро постає проблема розробки дієвих механізмів регулювання агропродовольчого ринку. Наявність великої кількості посередників сільськогосподарської продукції призводить до дисбалансу в цінових відносинах АПК. Подолання кризи у сільському господарстві, яка посилилася під впливом світової кризи, має базуватися на комплексному підході до формування пріоритетних напрямів із урахуванням раціонального поєднання дії ринкового саморегулювання та інструментів державного регулювання.

Вважаємо, що сталий розвиток сільського господарства повинен базуватися на програмно-цільовому підході до управління галуззю в системі економічного механізму сільськогосподарського виробництва, де доцільно виділити цілі та завдання програми розвитку сільського господарства регіону із виділенням організаційно-економічних, технологічних, інституціональних, інноваційних, інвестиційних, соціальних завдань і напрямів їх вирішення у рамках аграрної політики. Програмно-цільовий підхід розвитку сільського господарства передбачає прогнозування розвитку агропродовольчого комплексу. Перспективними сценаріями економічного розвитку сільського господарства країни повинні стати інноваційний розвиток, орієнтований на якісний економічний ріст виробництва, який забезпечує перехід до умов сталого розвитку, потребує значних обсягів фінансових ресурсів і дієвих інструментів державного регулювання. Інерційний розвиток аграрного сектору, який базується на екстенсивних факторах сільськогосподарського виробництва, є неприйнятним відносно забезпечення засад сталого розвитку сільського господарства.

Важливим елементом у системі економічного механізму сталого розвитку сільськогосподарського виробництва є ціновий механізм. Цінові відносини у нинішніх умовах мають базуватися на ринковому ціноутворенні і державному регулюванні цін на основі формування гарантованих цін, що

встановлюються як орієнтир для визначення розмірів державного фінансування і підтримки сільськогосподарських товаровиробників. На цьому базується світовий і, певною мірою, національний досвід розвитку сільського господарства України.

Для визначення гарантованих цін на сільськогосподарську продукцію вважаємо необхідним виходити із нормативного рівня затрат і рентабельності виробництва. Методичною основою розрахунку планових затрат є технологічні карти. Для визначення нормативного рівня рентабельності пропонуємо використовувати метод аналітичних групувань, який дозволяє виявити вплив рівня рентабельності на економічну та соціальну ефективність і таким чином регулювати відтворювальні процеси у галузі.

Очевидно, що різниця між розрахунковою (гарантованою) ціною реалізації та фактичною собівартістю є важливим резервом зниження затрат виробництва, який можна реалізувати за рахунок впровадження інноваційних розробок. У свою чергу, товарна продукція бере безпосередню участь на ринку продовольства як товар (сировина) і є об'єктом економічних відносин між партнерами агробізнесу, в тому числі із представлення інтересів держави (формування продовольчої безпеки регіону, країни за рахунок росту товарності виробництва, реалізації соціальних проектів) [9, с.9].

Важливими напрямками державного регулювання агропродовольчого ринку у сучасних умовах розвитку мають стати заходи, спрямовані на: створення економічних умов захисту вітчизняного товаровиробника, розробку цільової програми сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, соціальну підтримку малозабезпечених верств населення продуктами споживчої корзини, забезпечення фахівців сільського господарства житлом за рахунок розвитку іпотечно-земельного кредитування та стимулювання інноваційного підходу до розвитку агробізнесу у сільській місцевості.

У сучасних умовах господарювання для сільськогосподарських підприємств особливого значення набуває не лише збереження ринкових позицій, але й розвиток активної підприємницької діяльності, що базується на розширенні та освоєнні нових

видів агробізнесу. У зв'язку із цим, необхідно активно розвивати диверсифікацію в АПК на рівні регіону, підприємств аграрного сектору, сільськогосподарських товаровиробників і господарств населення.

Висновки. Сталий розвиток сільського господарства має базуватися на дії економічного механізму та комплексі його складових елементів. Основними складовими елементами економічного механізму сталого розвитку у сільському господарстві є цільові програми сталого соціально-економічного розвитку галузі, форми державної підтримки та регулювання, ціноутворення, стимулювання процесу впровадження інноваційних розробок у практичну діяльність підприємств галузі, іпотечне кредитування, розвиток інтеграції та диверсифікації, соціальне забезпечення сільського населення.

Сталість сільськогосподарського виробництва залежить, насамперед, від цілеспрямованої та комплексної взаємодії складових економічного механізму. Сталий взаємоузгоджений розвиток чинників сільськогосподарського виробництва забезпечує здатність господарюючого суб'єкта динамічно підтримувати пропорції в організації діяльності, орієнтованої на інноваційний розвиток, підвищувати соціальну та економічну ефективність, постійно нарощувати темпи розширеного відтворення, метою якого є гарантувати населенню якісні продукти харчування, продовольчу безпеку держави без завдання шкоди навколишньому середовищу.

Література:

1. Латинін М. А. Аграрний сектор економіки

України: механізм державного регулювання / М. А. Латинін. – Х. : Видавництво ХарPI НАДУ «Магістр», 2006. – 320 с.

2. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

3. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/7644>

4. Інвестиції в сільське господарство в 2016 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.unian.ua/agro/1805417-investitsiji-v-silске-gospodarstvo-v-2016-rotsi-syagnuli-rekordnih-44-milyardiv-griven-eksperti.html>

5. Перспективи-2017: чого чекати українському АПК в новому році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1426443-perspektivi-2017-chogo-chekati-ukrayinskomu-apk-v-novomu-roci>

6. Економіка України - 2017: більше зростання і менше інфляції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/392088/ekonomika-ukrayiny-2017-bilshe-zrostannya-i-menshe-inflyatsiyi>

7. Топ-5 галузей економіки, які першими в Україні прийматимуть зарубіжних інвесторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2015/12/9/570529/>

8. Саєнко Г. В. На шляху до стійкого розвитку економіки: господарський механізм взаємодії / Г. В. Саєнко, О. О. Папайка. – Донецьк : ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005. – 928 с.

9. Варченко О. М. Складові економічного механізму сталого розвитку сільського господарства / О. М. Варченко, А. С. Даниленко // Економіка та управління АПК: Збірник наукових праць. / Білоцерк. нац. аграр. ун-т – Біла Церква, 2012. – Вип. 8 (95). – С. 5–10.

10. Карпінський Б. А. Сталий розвиток економіки: узагальнена модель / Б. А. Карпінський, С. М. Божко. – Л. : Логос, 2005. – 255 с.

ФАКТОРЫ СТАБИЛИЗАЦИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

*Э. В. Прушковская, д. э. н., проф., Э. Г. Черномаз, аспирант,
ГВУЗ «Запорожский национальный технический университет»*

В статье выделены основные аспекты устойчивого развития сельскохозяйственного производства. Определено, что полноценное и бесперебойное функционирование сельскохозяйственного производства возможно при условии взаимосогласования основных факторов сельскохозяйственного производства. Классифицированы факторы стабилизации сельского хозяйства. Проанализирована структура капитальных инвестиций в сельское хозяйство Украины 2013 – I кв. 2017 гг. Обоснована необходимость установления связей между такими категориями, как ресурсный и инновационный потенциал, расширенное воспроизводство, прибыль и продовольственная безопасность. Проанализированы основные составляющие элементы экономического механизма устойчивого развития в сельском хозяйстве. Определе-

ны перспективы развития сельскохозяйственного производства и аграрного рынка Украины в целом в условиях глобализации.

Ключевые слова: сельскохозяйственное производство, природные (физические) факторы, социально-экономические факторы, политические факторы, капиталные инвестиции, ресурсный и инновационный потенциал, продовольственная безопасность.

FACTORS OF STABILIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

*E. V. Prushkivskaya, D.E., Prof., K. G. Chernomaz, Post-graduate student,
SHEI «Zaporizhzhya National Technical University»*

The main aspects of sustainable development of agricultural production are highlighted. It was found out that the full and uninterrupted functioning of agricultural production is possible provided that the main factors of agricultural production are mutually agreed. The factors of stabilization of agriculture are listed. The structure of capital investments in the agriculture of Ukraine in 2013 – 2017 Q1 is analyzed. The necessity of establishing links between such categories as resource and innovation potential, expanded reproduction, profit and food security is substantiated. The main components of the economic mechanism of sustainable development in agriculture are analyzed. The prospects for the development of agricultural production and the agrarian market of Ukraine as a whole in the context of globalization are determined.

Keywords: agricultural production, natural (physical) factors, socio-economic factors, political factors, capital investments, resource and innovation potential, food security.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Івашиною О. Ф.

Надійшла до редакції 23.04.17 р.

УДК 330.8.339.375

РИНОК АНТИКВАРІАТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

В. В. Чорнобаєв, к. е. н., доцент, ДВНЗ «Національний гірничий університет»

У статті виявлені особливості ринку антикваріату та проведено аналіз його функціонування з погляду інституціональної теорії. Розглянута специфіка усунення асиметрії інформації та виникнення цінової дискримінації завдяки проведенню аукціонів. Проаналізовано механізм формування трансакційних витрат, котрі спричиняють зниження ефективності функціонування ринкового механізму. Розглянуто особливості поглядів вчених на сутність антикваріату як економічної категорії.

Ключові слова: антикваріат, ринок антикваріату, антикварний аукціон, асиметрія інформації, предмети колекціонування, інституціональна теорія, трансакційні витрати, механізми попиту та пропозиції на ринку антикваріату, цінова дискримінація.

Постановка проблеми. Сьогоденний стан економіки України поставив не тільки перед інвесторами, а й простими громадянами завдання по розробці шляхів збереження і примноження власних грошових накопичень. Мова йде про застосування різних, в тому числі нетрадиційних форм інвестування грошових коштів заради збереження покупної здатності в умовах високих темпів інфляції.

В останні роки найбільш поширені

традиційні напрямки інвестування коштів в акції, облігації, нерухомість в даний час мають відносно високі ризики вкладень і вже не гарантують інвесторам спокійного життя і збільшення власного капіталу та навіть збереження купівельної здатності національної валюти. Так, депозитні банківські вклади, котрі користувалися популярністю у простих верств населення, сьогоднішні ставки за якими знаходяться у діапазоні 14–16 %, та у подальшому мають тенденцію до